

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ВИКОНАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ ВИПУСКНОЇ
БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ**

для студентів Інституту комп'ютерних наук та технологій
напряму підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа»

*Затверджено
на засіданні кафедри
обліку та аналізу
Протокол №3 від 27.10. 2011 р.*

Методичні рекомендації щодо виконання економічної частини випускної бакалаврської роботи для студентів Інституту комп'ютерних наук та технологій напряму підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа» / Укл: Н.І. Подольчак, А.І. Ясінська, Н.П. Патрікі, В.Я. Оліховський. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2011. – 14 с.

Укладачі:

Подольчак Н.І. канд. екон. наук, ст. викл.
Ясінська А.І. канд. екон. наук, доц.
Патрікі Н.П. канд. екон. наук, доц.
Оліховський В.Я., асист.

Відповідальний за випуск **Воськало В.І.** канд. екон. наук, доц.

Рецензент

Подольчак Н.Ю. докт. екон. наук, проф.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Бакалаврська кваліфікаційна робота виконується після засвоєння теоретичного курсу за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра, має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих студентом знань, умінь та навичок зі спеціальних фахових дисциплін. Економічна частина бакалаврської кваліфікаційної роботи передбачає виконання індивідуального завдання навчально-дослідницького, проектно-конструкторського характеру, яке виконує студент на завершальному етапі навчання у вищому навчальному закладі після засвоєння теоретичного курсу за освітньо-кваліфікаційним програмою підготовки бакалавра.

В економічній частині бакалаврської роботи студенту необхідно відобразити доцільність проектного рішення (програмного продукту) шляхом економічних розрахунків, а також обґрунтування можливостей використання обраної стратегії.

Оформлення економічної частини повинно відповідати загальним вимогам до оформлення бакалаврської кваліфікаційної роботи встановлених випускаючою кафедрою.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1. Економічна характеристика проектного рішення (програмного продукту)

У даному розділі економічної частини необхідно розкрити мету бакалаврської кваліфікаційної роботи, зокрема навести економічну оцінку доцільності розроблення програмного продукту з точки зору його окупності, маркетингову оцінку – з точки зору його прийняття споживачами на ринку інформаційних технологій.

2. Інформаційне забезпечення та формування гіпотези щодо потреби розроблення проектного рішення (програмного продукту)

Даний розділ передбачає збір та обробку вторинної інформації щодо:

- стану ринку програмного забезпечення та перспектив його розвитку;
- характеристики аналогічного продукту на ринку та процесу його продажу;
- основних споживачів, їхніх потреб;
- основних конкурентів;
- законодавчо-нормативного забезпечення тощо.

Завершення даного етапу передбачає формування гіпотези (припущення) щодо необхідності розроблення нового програмного забезпечення, продукту (чи удосконалення існуючого), із формулювання основних характеристик та визначенням потенційних споживачів.

3. Оцінювання та аналізування факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ

Передбачає оцінювання та аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ групою експертів.

Фактори зовнішні оцінюються за шкалою $[-5;5]$, при цьому межі шкали відображають максимальний негативний та позитивний вплив факторів на організацію, 0 демонструє, що фактор впливає на організацію нейтрально.

Фактори внутрішні оцінюються за шкалою $[0;5]$, при цьому 0 демонструє нерозвинутість, відсутність чи катастрофічний стан фактора внутрішнього середовища, оцінка 5 демонструє високий рівень розвитку даного фактора.

Сума вагомостей усіх факторів становить одиницю, тобто рівень вагомості для кожного фактора визначається за допомогою коефіцієнтів. Зважений рівень впливу факторів розраховується як добуток впливу фактора у балах та рівня вагомості. Результати експертних оцінок впливу факторів зовнішнього середовища наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Результати експертного оцінювання впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ

Фактори	Середня експертна оцінка, бали	Середня вагомість факторів	Зважений рівень впливу, бали
1	2	3	4
<i>Фактори зовнішнього середовища</i>			
Споживачі		0,11	
Постачальники		0,1	
Конкуренти		0,1	
Державні органи влади		0,05	
Інфраструктура		0,06	
Законодавчі акти		0,1	
Профспілки, партії та інші громадські організації		0,05	
Система економічних відносин в державі		0,06	
Організації-сусіди		0,01	
Міжнародні події		0,01	
Міжнародне оточення		0,03	
Науково-технічний прогрес		0,07	
Політичні обставини		0,06	
Соціально-культурні обставини		0,05	
Рівень техніки та технологій		0,04	
Особливості міжнародних економічних відносин		0,02	
Стан економіки		0,08	
Загальна сума		1	
<i>Фактори внутрішнього середовища</i>			
Цілі		0,11	
Структура		0,16	
Завдання		0,07	
Технологія		0,2	
Працівники		0,21	
Ресурси		0,25	
Загальна сума		1	

На основі розрахованих даних необхідно сформулювати загальну оцінку впливу середовищ: чи сформувалася потреба у продукті; чи є можливості виходу на ринок із «задуманим продуктом»;

4. Формування стратегічних альтернатив

У даному розділі необхідно здійснити вибір за першою та другою групою альтернативних стратегій розвитку (рис. 1 та рис. 2), та обґрунтувати їхню доцільність для даного програмного продукту (проектного рішення).

Перша група стратегічних альтернатив. Критеріями поділу альтернативних стратегій розвитку є існуючий продукт (програмне забезпечення) та новий, а також супутні послуги.

Рис. 1. Стратегічні альтернативи

Стратегія розроблення нового продукту (проектного рішення) характеризується створенням абсолютно нового програмного забезпечення, яке дає змогу вирішити новоутворені потреби людини, суспільства, економіки тощо.

Стратегія розвитку існуючого продукту (проектного рішення) означає модифікацію програмного забезпечення, його якісних характеристик.

Стратегія розвитку існуючого продукту (проектного рішення) з супутніми послугами означає пропонування на ринку модифікованого програмного забезпечення із додатковими послугами (встановлення, супроводження, коригування, адаптування до специфіки конкретного підприємства тощо).

Стратегія нового продукту (проектного рішення) з супутніми послугами означає розроблення нового програмного забезпечення та пропонування при його експлуатації додаткових послуг.

Друга група стратегічних альтернатив. Критеріями поділу альтернативних стратегій розвитку є існуючий ринок та продукт, новий ринок та продукт.

Рис. 2. Стратегічні альтернативи

Глибше проникнення на ринок полягає в використанні існуючого продукту (проектного рішення) для збільшення частки на існуючому ринку. Якщо фірма володіє достатніми ресурсами та потужностями для виготовлення існуючого продукту, то ця стратегія є найменш ризикованою. Однак, активно зростання на існуючому ринку призведе до зростання конкуренції. Стратегія буде успішною за умови обмежень у ресурсах та потужностях конкурентів або стрімкому розвитку самого ринку. Слід зазначити, що кожен ринок за обсягом має свій ліміт і якщо підприємство прагнучим розвиватись, то воно повинно використовувати інші запропоновані стратегії.

Стратегія розвитку ринку полягає в використанні існуючого продукту (програмного забезпечення) або незначній його модифікації для виходу на новий сегмент ринку, весь ринок або іноземний ринок. Ця стратегія є з вищим рівнем ризику, оскільки необхідно виходити на новий ринок, де можуть бути інші правила гри, вимоги та смаки споживачів тощо.

Стратегія розвитку продукту полягає у створенні нового продукту (програмного забезпечення) для існуючого сегменту ринку. Ця стратегія є досить ризиковою, оскільки вимагає створення нового продукту (програмного забезпечення) для існуючого сегменту споживачів. Однак, якщо ринок починає зменшувати обсяги та існуючий продукт є на етапі зрілості та падіння, тоді доцільно застосовувати стратегію розвитку продукту.

Стратегія диверсифікації реалізується шляхом виходу на нові сфери бізнесу. Тобто розширення номенклатури товарів, послуг тощо.

5. Бюджетування

Бюджетування є комплексно обґрунтованою системою розрахунку витрат, пов'язаних з виготовленням та реалізацією продукту, яка дає можливість здійснити аналіз витрат та розробити заходи щодо підвищення рентабельності виробництва. На даному етапі необхідно визначити собівартість продукту, який розробляється та економічно обґрунтувати доцільність вибору однієї із стратегій. Результати розрахунків необхідно узагальнити у табл. 2 – табл. 8).

Таблиця 2

Бюджет витрат матеріалів та комплектуючих виробів

Назва матеріалів та комплектуючих	Марка, тип, модель	Фактична кількість, шт.	Ціна за одиницю, грн.	Разом, грн.
Разом:				

Таблиця 3

Бюджет витрат на оплату праці

Посада, спеціальність	Кількість працівників, осіб	Час роботи, дні	Денна заробітна плата працівників, грн.	Сума витрат на оплату праці, грн.
<i>Основна заробітна плата</i>				
Разом:				
<i>Додаткова заробітна плата</i>				
Разом:				

Таблиця 4

Бюджет обов'язкових відрахувань та податків

Посада, спеціальність	Сума основної заробітної плати	Сума додаткової заробітної плати	Разом витрат на оплату праці	Сума єдиного внеску на соціальне страхування*, грн.	Сума податку з доходів фізичних осіб**, грн.
Разом:					

*нарахування єдиного внеску на соціальне страхування відповідає діючій ставці на момент виконання випускної роботи;

**ставка податку з доходів фізичних осіб відповідає діючій на момент виконання випускної роботи;

Таблиця 5

Бюджет загальновиробничих витрат

Статті витрат	Сума, грн.
<i>Змінні загальновиробничі витрати, у т.ч.:</i>	
- заробітна плата допоміжного персоналу;	
- витрати на МШП;	
- витрати на електроенергію;	
- витрати на ремонт;	
- інші змінні витрати;	
Разом змінних витрат:	
<i>Постійні загальновиробничі витрати, у т.ч.:</i>	
- заробітна плата допоміжного персоналу;	
- комунальні послуги;	
- витрати на оренду;	
- витрати на ремонт;	
- інші постійні витрати;	
Разом постійних витрат:	
<i>Разом загальновиробничих витрат:</i>	

Таблиця 6

Бюджет адміністративних витрат та витрат на збут

Статті витрат	Сума, грн.
1	2
<i>Адміністративні витрати, у т.ч.:</i>	
- заробітна плата адміністративного персоналу;	
- витрати на МШП;	
- витрати на відрядження;	
- витрати на ремонт;	
- витрати на паливно-мастильні матеріали;	
- витрати на сплату податків і зборів;	
- знос адміністративного обладнання;	
- інші адміністративні витрати;	
Разом адміністративних витрат:	
<i>Витрати на збут, у т.ч.:</i>	
- заробітна плата менеджерів зі збуту;	
- витрати на гарантійний ремонт;	
- витрати на відрядження;	
- витрати на гарантійне обслуговування;	
- витрати на налагодження і експлуатацію;	
- витрати на паливо-мастильні матеріали;	
- витрати на рекламу;	
- інші витрати на збут;	
Разом витрат на збут:	

Таблиця 7

Зведений кошторис витрат на розробку проектного рішення (продукту)

Статті витрат	Одиниці виміру	Фактична кількість, шт.	Ціна одиниці, грн.	Разом, грн.
Сировина і матеріали				
Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби				
Зворотні відходи (вираховуються)				
Паливо та електроенергія на технологічні цілі				
Основна заробітна плата				
Додаткова заробітна плата				
Відрахування на соціальне страхування				
Витрати на утримання й експлуатацію устаткування				
Загальновиробничі витрати, у т.ч.:				
- змінні;				
- постійні;				
<i>Разом виробничих витрат:</i>				
Адміністративні витрати				
Витрати на збут				
Інші операційні витрати				
<i>Разом виробничих і операційних витрат:</i>				

Для визначення фінансових результатів, необхідно розрахувати вартість (ціну) продукту (проектного рішення), який розробляється. Ціна визначається на основі суми виробничих і операційних витрат з врахуванням рентабельності виробництва (визначає керівник).

$$Ц = СБ * Р \quad (1)$$

де Ц – ціна проектного рішення (програмного продукту), грн.

СБ – собівартість проектного рішення (програмного продукту), грн.

Р – рентабельність, %

Таблиця 8

Бюджет фінансових результатів

Показники	Сума, грн.
1	2
Дохід від реалізації продукції	
Податок на додану вартість***	
Чистий дохід від реалізації продукції	
Собівартість реалізованої продукції	
Валовий прибуток	
Операційні витрати:	
- адміністративні витрати:	
- витрати на збут;	
- інші операційні витрати;	
Фінансовий результат від операційної діяльності	

Податок на прибуток ****	
Чистий прибуток (збиток)	

***ставка податку на додану вартість відповідає діючій на момент виконання випускної роботи;

****ставка податку на прибуток відповідає діючій на момент виконання випускної роботи;

6. Вибір стратегії

У даному розділі необхідно узагальнити отримані результати і на підставі даних попередніх етапів: інформації щодо ринку, аналізу внутрішнього і зовнішнього середовищ, стратегічних альтернатив та економічного обґрунтування обрати стратегію та обґрунтувати її вибір. Крім цього, необхідно навести характеристики програмного забезпечення (продукту), зокрема, рівень ринкової та технічної новизни, основні властивості, специфікації, вигоди для користувачів, переваги і недоліки аналогів (за наявності аналогів), рівень конкуренції, очікувані ринки збуту, ймовірний попит та обґрунтувати доцільність додаткових послуг (за їх наявності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України // Відомості ВРУ. – 2003. - №18-22.
2. Кодекс законів про працю в Україні від 10.12.1971 р.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-УІ.
4. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.0995 р. № 108/95.
5. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-ХІУ.
6. Белінський П.І. Менеджмент виробництва та операцій: підручник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
7. Василенко В.О. Виробничий (операційний) менеджмент: навч. посібник / В.О. Василенко, Т.І. Ткаченко; за ред. В.О. Василенка. – [Вид. 2-ге, виправл. і доп.]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 535 с.
8. Василенко О.В. Антикризове управління підприємством: навч. посібник. [Вид. 2-ге, виправл. і доп.]. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.
9. Великий Ю.М. Управління витратами підприємства: Монографія / Ю.М. Великий, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 192 с.
10. Георгіаді Н.Г. Інформаційна безпека системи управління підприємством / Н.Г. Георгіаді // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка» «Логістика». – 2006. – №552. – С. 359–365.
11. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства: Навч. посіб. Для студ. ВНЗ. – К.: ЦНЛ, 2006. – 488 с.
12. Економіка підприємства: теорія і практикум (за редакцією доц. Міценко Н.Г., Ященко О.І.): навчальний посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 688 с.
13. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посібн. / за ред. доц. Міценко Н.Г., доц. Ященко О.І. – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 688 с.
14. Козик В.В. Організація виробництва: навч. посіб. [Серія «Дистанційне навчання», № 29] / В.В. Козик, А.С. Гавриляк. – Львів: Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2005. – 160 с.
15. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: Монографія / [О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, В.А. Новицький]. – Львів: Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 148 с.
16. Корецький М.Х. Стратегічне управління / М.Х. Корецький, А.О. Дегтяр, О.І. Даций. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 240 с.
17. Кузьмін О.Є. Управління ризиками в інноваційній діяльності / О.Є. Кузьмін, Н.Ю. Подольчак, Н.І. Подольчак. – Львів: Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – 176 с.
18. Кузьмін О.Є. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства: Монографія / О.Є. Кузьмін, Н.Г. Георгіаді. – Львів: Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 368 с.
19. Крайник О.П., Барвінська Є.С. Економіка підприємства: Навч. посіб. – Львів: НУ «Львівська політехніка»: «Інтелект-захід», 2005. – 296 с.
20. Круш П.В. Капітал та основні засоби підприємства: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2005. – 168 с.

21. Мізюк Б.М. Стратегічне управління: підручник. [2-ге вид., переробл. і доповн.]. – Львів: «Магнолія плюс», 2006. – 392 с.
22. Мачкур А.Є. економіка і управління підприємством: навч. посібник / А.Є. Мачкур, Л.А. Лещій. З.О. Коваль. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 156 с.
23. Подольчак Н.Ю. Стратегічний менеджмент: навч.-метод. посібник. – Львів: Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 224 с.
24. Петрович Й.М., Захарчин Г.М. Організація виробництва: Підручник. – Львів: «Магнолія плюс», 2006. – 400 с.
25. Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень: навч. посібник. – К.: Атіка, 2008. – 240 с.
26. Романова Л.В. Управління підприємницькою діяльністю: навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 240 с.
27. Сумець О.М. Оцінка конкурентоспроможності сучасного промислового підприємства / О.М. Сумець, О.Є. Сомова, Є.Ф. Пеліхов; [Навч.-практ. посіб. для студентів економ. спец.]. – К.: Професіонал, 2007. – 208 с.
28. Управління виробництвом / М.П. Бутко, Д.І. Котельніков, М.І. Мурашко, Л.Д. Оліфіренко. – К.: Знання України, 2006. – 296 с.
29. Фінансове планування і управління на підприємствах / Г.А. Семенов, В.З. Бугай, А.Г. Семенов, А.В. Бугай. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
30. Чухрай Н. Формування ланцюга поставок питання теорії та практики: Монографія / Н. Чухрай, О. Гірна. – Львів: «Інтелект-Захід», 2007. – 232 с.
31. Шиян А.А. Економічна кібернетика: вступ до моделювання соціальних і економічних систем: навч. посібник. – Львів: «Магнолія 2006», 2007. – 228 с.
32. Штангрет А.М. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / А.М. Штангрет, О.І. Копилук. – К.: Знання, 2007. – 335 с.
33. Семенов Г.А. Економіка підприємства: Навч. посіб. – К.: ЦНЛ, 2005. – 328 с.
34. Харів П.С. Економіка підприємства: Збірник задач і тестів: Навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 357 с.

ЗМІСТ

Загальні положення	3
Структура та зміст економічної частини бакалаврської кваліфікаційної роботи	3
1. Економічна характеристика проектного рішення (програмного продукту)	3
2. Інформаційне забезпечення та формування гіпотези щодо потреби розроблення проектного рішення (програмного продукту)	3
3. Оцінювання та аналізування факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ	3
4. Формування стратегічних альтернатив	5
5. Бюджетування	7
6. Вибір стратегії	10
Список використаної та рекомендованої літератури	11

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЧАСТИНИ ВИПУСКНОЇ БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

для студентів Інституту комп'ютерних наук та технологій напряму
підготовки 6.051501 «Видавничо-поліграфічна справа»

Укладачі: Подольчак Надія Ігорівна канд. екон. наук, ст. викл.
Ясінська Алла Іванівна канд. екон. наук, доцент
Патрікі Наталія Павлівна канд. екон. наук, доцент
Оліховський Володимир Ярославович. асистент

Редактор
Комп'ютерне верстання